

PM: Befrielse från undervisning

Sammanfattning

Föräldrar kan begära att deras barn inte ska delta i vissa obligatoriska inslag i skolan.

Som skäl kan föräldrarna ange att inslaget ”*upplevs som utmanande mot elevens speciella inställning och hemmiljö*”.

Eftersom alla svenska skolor ska bedriva saklig, allsidig och icke-konfessionell undervisning, ska sådana situationer inte kunna inträffa.

Folkpartiet anser därför att möjligheten till befrielse från undervisning ska strykas ur skollagen.

Bakgrund

1842: Skolan en kyrklig angelägenhet

Undervisningen i Sverige var under århundraden en kyrklig angelägenhet. 1842 antog riksdagen den första folkskolestadgan i vårt lands historia. Även i den nya folkskolan hade dock kristendomskunskap och biblisk historia en framträdande roll (Richardson, Svensk utbildningshistoria s 46).

Med åren förändrades samhället och kristendomsundervisningen. I 1919 års undervisningsplan behandlades Luthers lilla katekes som ett historiskt dokument, representativt för sin tid.

Efter att religionsfrihetslagen infördes 1951 blev kristendomsundervisningens roll i skolan problematisk. I och med 1969 års läroplan för grundskolan bytte ämnet namn till religionskunskap. Undervisningen skulle inte längre vara fokuserad på kristendom, utan sakligt och allsidigt beskriva olika religioner och livsåskådningar.

1962: Möjlighet till befrielse från undervisning i kristendomskunskap

I 1962 års skollag fanns en bestämmelse (5 kap. 27 §) som gav föräldrarna rätt att begära befrielse för sina barn från skolans morgonsamling och undervisningen i kristendomskunskap. Religionsundervisningen skulle i stället hanteras av elevernas trossamfund, d v s katolska kyrkan i Sverige och mosaiska församlingarna i Stockholm, Göteborg och Malmö (Åmb. skr. 17.4.1953).

1964 omfattade befrielsen från religionsundervisningen 1 592 elever, varav 806 uppgavs tillhöra romersk katolska kyrkan, 757 de mosaiska församlingarna och 29 andra samfund. Våren 1976 var sammanlagt 180 elever befriade från religionsundervisningen. 1993 var siffran nere i tolv elever (Utbildningsdep:et, PM 1995-05-18: Befrielse från undervisning i religionskunskap, s 5).

Bestämmelsen behövs i 1985 års skollag (3 kap. 12 §). Som motiv skriver skolminister Bengt Göransson (s) att *"en sådan bestämmelse [inte] kan utmönstras som överflödigt med hänvisning till att skolans undervisning i religionskunskap är objektiv. I bestämmelsen ligger nämligen ett respekterande av att den som tillhör ett sådant trossamfund får en religionsundervisning som är präglad av samfundets tro"* (Prop. 1985/86:10, s 89).

I 1985 års skollag fick föräldrarna också möjlighet att kräva att deras barn skulle befrias från skyldighet att delta i annars obligatoriska inslag med hänsyn till särskilda omständigheter. Som särskilda omständigheter anger statsrådet att eleven redan kan det som lärs ut eller att inslaget upplevs som utmanande.

1996: Fortsatt möjlighet till befrielse från "annars obligatoriska inslag"

I proposition 1995/96:200 föreslår skolminister Ylva Johansson (s) att rätten till befrielse från undervisningen i religionskunskap för elever som tillhör vissa trossamfund ska upphävas. Som motiv anger regeringen skrivningarna i 1994 års läroplan: undervisningen i skolan ska vara icke-konfessionell, saklig och allsidig.

Däremot upphävs inte möjligheten till befrielse från skyldigheten att delta i obligatoriska inslag, trots att starka remissinstanser, som Sveriges kristna råd och Föreningen lärare i religionskunskap, var tveksamma till den.

Ylva Johansson skriver att det ska finnas möjlighet till befrielse om inslaget *"upplevs som utmanande mot bakgrund av elevens speciella inställning och hemmiljö"*. Möjligheten ska dock endast tillämpas undantagsvis (Prop. 1995/96:200, s 75).

Internationella konventioner

Flickors och pojkars lika rätt till utbildning regleras i en rad internationella konventioner som Sverige skrivit under. I FN:s millenniedeklaration 2000 om de så kallade millenniemålen satsar man särskilt på flickors rätt till utbildning.

I kvinnokonventionen (CEDAW) reglerar artikel 10 lika rätt till utbildning. Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga åtgärder för att avskaffa diskriminering av kvinnor för att tillförsäkra dem samma rättigheter som män när det gäller utbildning. Det innefattar även att verka för samma möjligheter att delta aktivt i idrott och gymnastikundervisning (art 10 punkt g).

Även en rad andra konventioner som Barnkonventionen, Allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna och Europarådskonventionen reglerar mäns och kvinnors lika rätt till utbildning.

Situationen i dag

Trots att möjligheten skulle vara ett undantag är befrielse från undervisningen vanligt i den svenska skolan.

I en doktorsavhandlingen "Utbildning på (o)lika villkor" analyserar Sara Högdin hur denna möjlighet till befrielse från undervisningen faktiskt används.

27 procent av de utlandsfödda flickorna får inte delta i undervisning i idrott, simning eller sexualkunskap, alternativt inte vara med på klassresor eller studiebesök. 18 procent av de utlandsfödda flickorna får inte delta i sex- och samlevnadsundervisningen.

I Högdins avhandling framgår dessutom stora skillnader mellan olika invandrargrupper. Flickor från familjer från Mellanöstern befrias ungefär fem gånger så ofta som flickor födda i Syd- och Östeuropa.

Samma undersökning visar också att befrielse är vanligare om föräldrarna har en låg utbildningsnivå. Inte så förvånande är också att graden av befrielse är högre om föräldrarna har en stark religiös övertygelse.

Folkpartiets förslag

Möjligheten till befrielse från undervisningen skapades under en tid då den svenska skolan undervisade i kristendomskunskap och Luthers lilla katekes.

I dag ska undervisningen i skolan vara saklig, allsidig och icke-konfessionell. Alla föräldrar ska kunna skicka sina barn till skolan, förvissade om att barnen inte blir ensidigt påverkade till förmån för den ena eller andra åskådningen. Med andra ord ska det inte finnas inslag som upplevs "*som utmanande mot bakgrund av elevens speciella inställning och hemmiljö*".

Rätten till befrielse från olika undervisningsinslag på grund av elevens inställning och hemmiljö, religiösa och kulturella skäl, bör därför avskaffas helt. Det måste vara tydligt att alla elever, även invandrarflickor, har rätt att lära sig att simma, delta i idrottslektioner och tillgodogöra sig sex- och samlevnadsundervisningen.

Sex- och samlevnadsundervisningen ger möjlighet att diskutera värderingar kring sex, relationer och jämställdhet – viktiga värderingar utifrån den svenska skolans värdegrund och en diskussion som alla elever har rätt till, oavsett religion, etnicitet och kön.

Undervisningen i svenska skolor ska bedrivas i enlighet med den värdegrund som finns i läroplanerna och därmed ska det inte finnas inslag som kan uppfattas som kränkande för någon.

Fakta – skollagens paragraf om befrielse från obligatoriska inslag

1. Gällande lydelse

3 kap. 12 § Skollagen (1985:1100),
förändrad i o m att riksdagen biföll prop. 1995/96:200 Fristående skolor m.m.

På begäran av en skolpliktig elevs vårdnadshavare skall eleven befrias från skyldighet att delta i annars obligatoriska inslag i verksamheten, om det med hänsyn till särskilda omständigheter inte är rimligt att kräva att eleven deltar.

Om elevens vårdnadshavare kräver det, skall begäran om befrielse prövas av styrelsen för utbildningen eller, för elever utanför det offentliga skolväsendet, av den styrelse som ansvarar för grundskolan i elevens hemkommun. Avslås begäran vid sådan prövning, får beslutet överklagas hos allmän förvaltningsdomstol.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.
Lag (1996:1044).

2. Lydelse t o m 1996

3 kap. 12 § Skollagen (1985:1100)

På begäran av en skolpliktig elevs vårdnadshavare skall eleven befrias från skyldighet att delta i annars obligatoriska inslag i verksamheten, om det med hänsyn till särskilda omständigheter inte är rimligt att kräva att eleven deltar.

Befrielse skall alltid medges från undervisning i religionskunskap, om eleven tillhör ett trossamfund, som har regeringens tillstånd att i skolans ställe ombesörja sådan undervisning, och eleven visar att han deltar i denna.

Om elevens vårdnadshavare kräver det, skall begäran om befrielse prövas av den lokala styrelsen för skolan eller, för elever utanför det offentliga skolväsendet, av länskolnämnden. Avslås begäran vid sådan prövning får beslutet överklagas hos skolöverstyrelsen genom besvär. Skolöverstyrelsen beslut får överklagas hos regeringen genom besvär.

3. Lydelse i 1962 års skollag

5 kap. 27 § Skollagen (1962:319)

Elev i grundskolan må på föräldrarnas begäran befrias från att deltaga i morgonsamling, om skäl äro därtill.

Elev skall på föräldrarnas begäran befrias från att deltaga i undervisning i kristendomskunskap, om eleven tillhör trossamfund, som fått Konungens tillstånd att i skolans ställe ombesörja religionsundervisning.